

ECOLOGIE

RAPPORTAGE

aanvullend ecologisch onderzoek

Floralaan 107a

Boxmeer

Rapport aanvullend ecologisch onderzoek

Floralaan 107a, Boxmeer

Opdrachtgever	Gemeente Land van Cuijk Postbus 7 5360 AA Grave
Rapportnummer	19846.003
Versienummer	D1
Status	Definitief
Datum	1 mei 2023
Opsteller ¹	De heer J.B. Jeeninga, BSc
Kwaliteitscontrole	Mevrouw P.P.J. Vullings, BSc

¹ AVG

In onze rapportages wordt niet gewerkt met handtekeningen en/of parafen. Conform protocol en eisen uit het kwaliteitssysteem wordt het rapport aantoonbaar vrijgegeven. In het kader van de AVG dient, voorafgaand aan publicatie of bij uitlevering aan derden, bijlagen met kadastrale uittreksels en namen van opdrachtgevers verwijderd dan wel zwart gelakt te worden.

KWALITEITSZORG

Econsultancy is lid van het Netwerk Groene Bureaus (NGB). Het NGB is een vereniging van ecologische advies- en onderzoeksbureaus die werkt aan de kwaliteit van advisering gericht op natuur, landschap, water, milieu en ruimte en die de belangen behartigt van groene adviesbureaus. Het Netwerk hanteert een gedragscode die opdrachtgevers en andere belanghebbenden een basis biedt om de leden aan te spreken op de kwaliteit van hun werk.

CERTIFICERING

Econsultancy werkt volgens een dynamisch kwaliteits- en milieusysteem, zoals beschreven in het kwaliteits- en milieuhandboek. Ons kwaliteits- en milieusysteem is gecertificeerd volgens de eisen in de NEN-EN-ISO 9001 en NEN-EN-ISO 14001. Daarnaast staat veilig werken bij Econsultancy voorop en zijn we gecertificeerd voor VCA*.

BETROUWBAARHEID

Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de toepasselijke en van kracht zijnde regelgeving ten aanzien van natuurwetgeving. Het onderzoek betreft een momentopname en geeft een inschatting van de geschiktheid van de onderzoekslocatie voor beschermde soorten en het al dan niet voorkomen van soorten. De gebruikte informatie omtrent verspreiding van soorten is deels afkomstig uit de NDFF en mag niet zonder toestemming worden verstrekt aan derden of op enige andere wijze openbaar gemaakt worden. Econsultancy accepteert op voorhand geen aansprakelijkheid ten aanzien van mogelijke beslissingen die de opdrachtgever naar aanleiding van het door Econsultancy uitgevoerde onderzoek neemt.

Al onze rapportages worden opgesteld conform de 'Handreiking omgaan met AVG in bodemonderzoeken' opgesteld door de VKB (29 juni 2022). Hiermee voldoet de rapportage aan de eisen die de wet en NEN normen ons stellen en wordt tevens voldaan aan de AVG.

GELDIGHEID ONDERZOEK

In het algemeen kan gesteld worden dat een quickscan geldig is voor een periode van 2 tot 3 jaar, tenzij in deze periode de ecologische omstandigheden wezenlijk zijn veranderd en/of de Wet natuurbescherming, dan wel inzichten hieromtrent zijn gewijzigd. Bij uitstel van de uitvoering van een project met meer dan 3 jaar verdient het de aanbeveling de resultaten van de quickscan opnieuw te toetsen.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	1
2	GEBIEDSBESCHRIJVING.....	2
2.1	Huidig gebruik onderzoekslocatie en omgeving	2
2.2	Toekomstig gebruik van de onderzoekslocatie en de te verwachten werkzaamheden	3
3	RESULTATEN VOORGAAND ONDERZOEK	4
4	ONDERZOEKSMETHODIEK.....	5
5	ONDERZOEKSRESULTATEN	6
6	TOETSING AAN WET- EN REGELGEVING.....	8
7	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	9
8	GERAADPLEEGDE BRONNEN	10

1 INLEIDING

Econsultancy heeft van Gemeente Land van Cuijk opdracht gekregen voor het uitvoeren van een aanvullend ecologisch onderzoek aan de Floralaan 107a te Boxmeer.

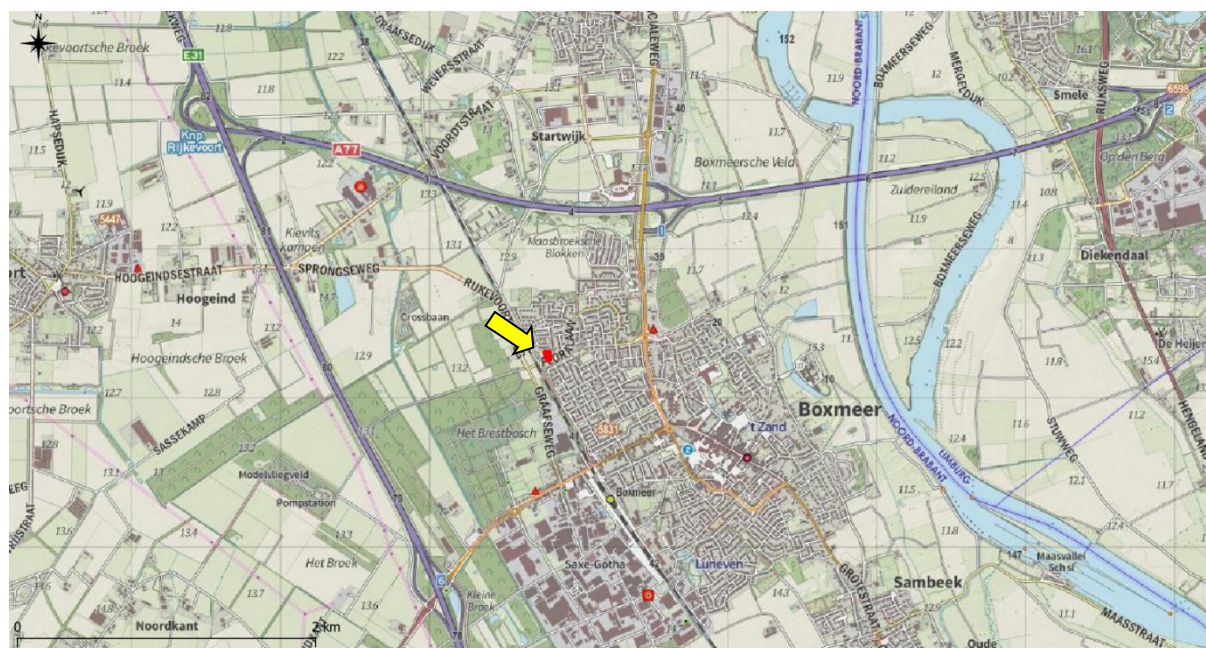
Het aanvullend ecologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van een bestemmingsplanwijziging van het perceel aan de Floralaan 107a te Boxmeer en is uitgevoerd naar aanleiding van de resultaten van de quickscan Wet natuurbescherming die Econsultancy in augustus 2022 op de onderzoekslocatie heeft uitgevoerd (rapport 19846.001 D3 d.d. 17 januari 2023). Uit de quickscan is gebleken dat, om de effecten volledig te kunnen toetsen aan de Wet natuurbescherming ten aanzien van steenuil meer informatie noodzakelijk is. Op basis van het aanvullend ecologisch onderzoek is dan ook beoordeeld of er bij de uitvoering van de voorgenomen bestemmingsplanwijziging sprake zal zijn van overtreding van de Wet natuurbescherming ten aanzien de steenuil.

Econsultancy is lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus en werkt volgens de door het Netwerk opgestelde gedragscode en protocollen.

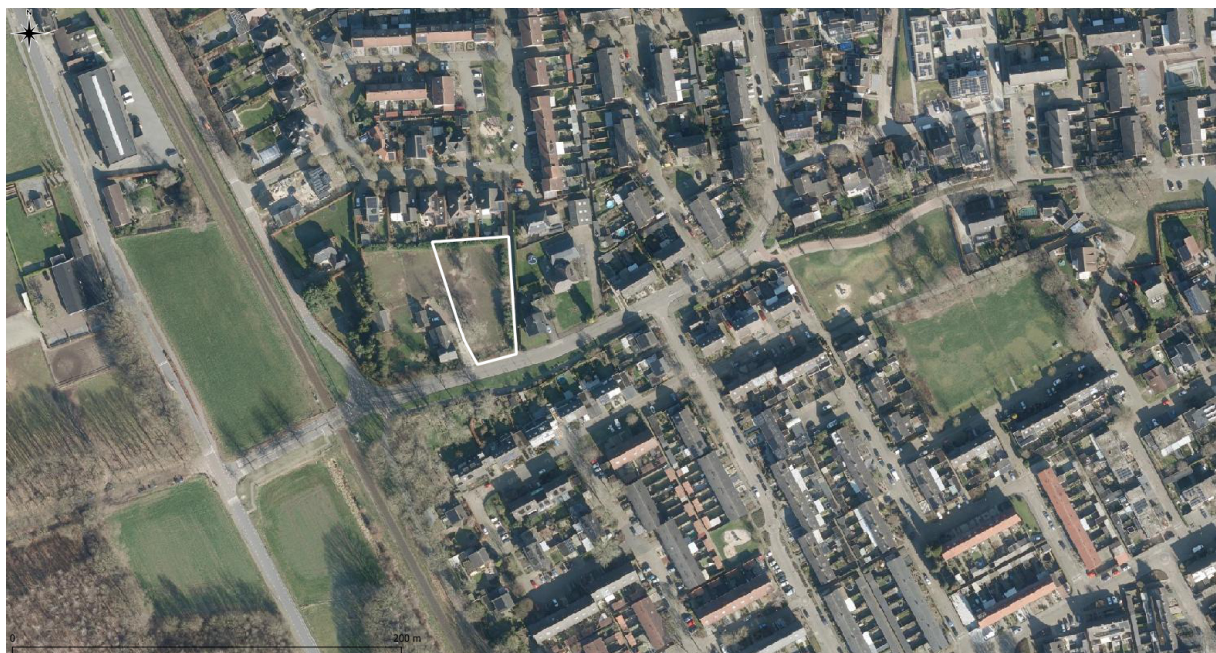
2 GEBIEDSBESCHRIJVING

2.1 Huidig gebruik onderzoekslocatie en omgeving

De onderzoekslocatie ($\pm 2.000 \text{ m}^2$) ligt aan de Floralaan 107a, te Boxmeer. In figuur 2.1 is de topografische ligging van de onderzoekslocatie weergegeven. In figuur 2.2 is een luchtfoto van de onderzoekslocatie weergegeven.

Figuur 2.1 Topografische ligging van de onderzoekslocatie (gele pijl).

Figuur 2.2 luchtfoto van de onderzoekslocatie (wit omlijnd) en direct omgeving

De onderzoekslocatie betreft een weiland met enkele bomen aan de rand van de bebouwde kom. De aangrenzende bebouwing ten westen valt buiten de onderzoekslocatie. Aan de noord- en oostkant van de onderzoekslocatie loopt een heg met daarachter woonwijken. Ten zuiden bevindt zich ook een heg en grenst de locatie aan de Floralaan, welke gevolgd wordt door woonwijken. Ten westen van de locatie bevinden zich weilandjes met bomen omringt, daaropvolgend ligt de Parallellaan parallel aan een spoorlijn.

2.2 Toekomstig gebruik van de onderzoekslocatie en de te verwachten werkzaamheden

De initiatiefnemer is voornemens een woning op de onderzoekslocatie te ontwikkelen. De heggen die de onderzoekslocatie omsluiten zullen aangeduid worden als landschappelijke inpassing en zullen duurzaam behouden blijven. Op dit moment is de vormgeving van het perceel nog onduidelijk. Het doel is wel dat de woning in 2024 gerealiseerd is.

3 RESULTATEN VOORGAAND ONDERZOEK

Uit de quickscan blijkt dat, om de effecten van de ingreep volledig te kunnen toetsen aan de Wet natuurbescherming er op sommige punten meer informatie is benodigd:

Op basis van de quickscan Wet natuurbescherming dient voorafgaand aan de werkzaamheden middels aanvullend ecologisch onderzoek duidelijkheid te worden verkregen omtrent de functie van de onderzoekslocatie voor steenuil.

Gelet op het woonhuis en boomopstand aan de westkant en de heg ten oosten van de onderzoekslocatie zijn bij de bouw- en eindfase overtredingen van de Wet natuurbescherming te vermijden als mogelijke verblijfplaatsen en vliegroutes van vleermuizen functioneel en duurzaam behouden blijven. Additionele (bouw)verlichting richting deze woning, heg en boomopstand tijdens de bouw- en eindfase dient te worden voorkomen. Indien een verlichtingstoename niet te voorkomen is dienen maatregelen genomen te worden om de toename tot een minimum te beperken.

Overtredingen ten aanzien van algemene broedvogels kunnen worden voorkomen door te werken buiten het broedseizoen. Indien binnen het broedseizoen gewerkt gaat worden, is een broedvogelinspectie voorafgaand aan de start van de werkzaamheden benodigd. Geadviseerd wordt om ook het snoeiafval buiten het broedseizoen te verwijderen.

Voor beschermde soorten behorend tot de overige soortgroepen zijn overtredingen ten aanzien van de Wet natuurbescherming wegens het ontbreken van geschikt habitat/verblijfsmogelijkheden, op basis van de verspreidingsgegevens, de aanwezigheid van voldoende alternatieven en/of gezien de aard van de ingreep niet aan de orde. Wel dient rekening gehouden te worden met de algemene zorgplicht ten aanzien van algemene grondgebonden zoogdieren en amfibieënsoorten.

Voor beschermde soorten behorend tot de overige soortgroepen zijn overtredingen ten aanzien van de Wet natuurbescherming wegens het ontbreken van geschikt habitat, het ontbreken van sporen en/of vanwege een vrijstelling bij ruimtelijke ontwikkeling niet aan de orde. Wel dient rekening te worden gehouden met de algemene zorgplicht.

Ten aanzien van Natura 2000-gebieden, het Natuurnetwerk Nederland en beschermde houtopstanden worden geen bezwaren voorzien in de uitvoering van de voorgenomen werkzaamheden op de onderzoekslocatie.

4 ONDERZOEKSMETHODIEK

Voor het onderzoek naar steenuil worden in de periode tussen half februari tot half april een drietal avondbezoeken uitgevoerd, waarbij er minimaal 1 maand tussen het eerste en het laatste veldbezoek zit. Hierbij wordt gebruik gemaakt van geluidsnabootsing. De inventarisatiemethode is overeenkomstig met de methode die opgesteld is door Steenuilenoverleg Nederland (STONE) en het kennisdocument voor de steenuil (BIJ12, versie juli 2017). Indien blijkt dat de steenuil een territorium heeft op of in de directe nabijheid van de onderzoekslocatie zal een foerageergebiedanalyse moeten uitwijzen of er sprake is van afname van essentieel foerageergebied.

Tabel 4.1 bevat een overzicht van de uitgevoerde veldbezoeken.

Tabel 4.1 Onderzoeksinspanning.

2023		februari	maart	april
steenuil	tijdstip	-	3 x avond	-
	functie		territorium	

Tijdens de veldbezoeken waren de weersomstandigheden voor het waarnemen van steenuilen gunstig. Tijdens geen van de veldbezoeken was de temperatuur lager dan het vriespunt. De windsnelheid lag beneden de 4 Bft. en er was geen sprake van neerslag. De omstandigheden per ronde zijn terug te vinden in tabel 4.2.

Tabel 4.2 Omstandigheden aanvullende onderzoeken vleermuizen.

Datum	Tijd	Temperatuur	Weersomstandigheden
28-02-2023	19:00 - 21:00	2 °C	helder, droog, 2 Bft
21-03-2023	19:20 - 21:20	13 °C	licht bewolkt, droog, 3 Bft
05-04-2023	20:30 - 22:30	5 °C	licht bewolkt, droog, 2 Bft

5 ONDERZOEKSRESULTATEN

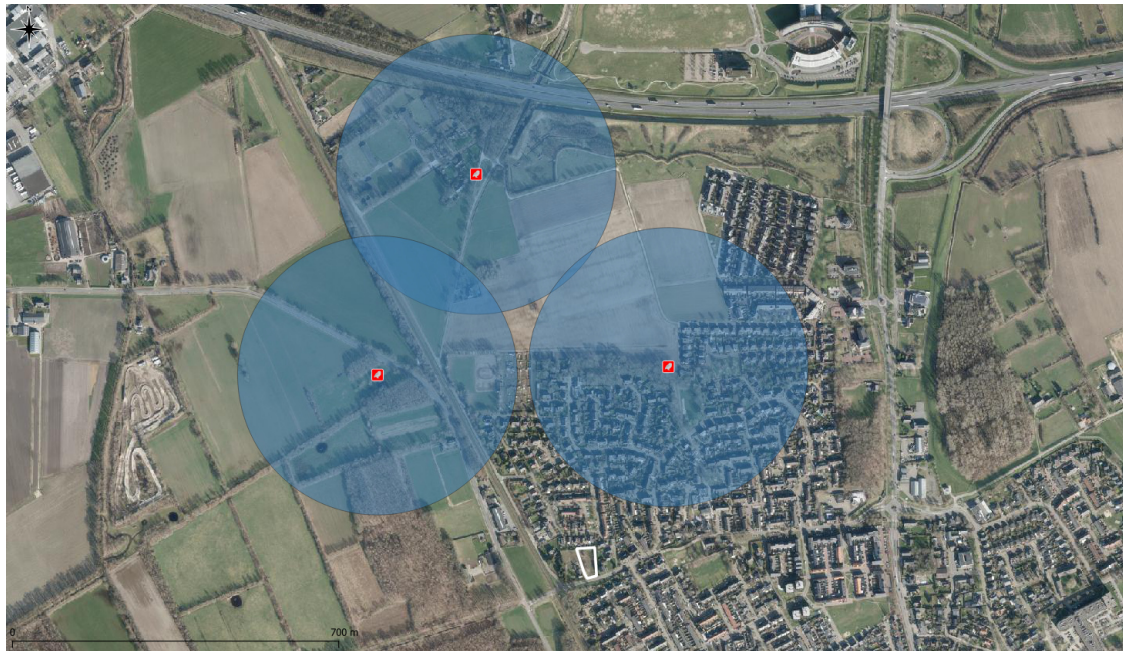
In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn drie steenuil territoria aangetroffen (zie figuur 5.1). De locaties zoals deze in figuur 5.1 zijn ingetekend betreffen mogelijk niet de exacte ligging van de nestlocaties. Deze zijn ingetekend op basis van (territoriaal)roep activiteit waarbij vastgesteld kon worden op welk erf de nestlocaties zich bevonden.

Tijdens de veldbezoeken is de onderzoekslocatie en verschillende locaties in een straal van ongeveer één kilometer rondom de onderzoekslocatie bezocht. De bezochte locaties zijn aangegeven op de kaart door middel van een gele stip (zie figuur 5.2). In het eerste veldbezoek zijn geen geluids- en/of zichtwaarnemingen gedaan van de steenuil. Tijdens het tweede veldbezoek zijn twee territoria aangetoond ter hoogte van de Hoge Startwijk 17 (circa 850 meter van de onderzoekslocatie) en de Rijkevoortseweg 6 (circa 550 meter van de onderzoekslocatie). In beide gevallen reageerde een steenuil op een geluidsnabootsing (van de baltsroep), waarna ze waargenomen zijn. Bij de zichtwaarneming rond Hoge Startwijk 17 werd de steenuil waargenomen in een bosschage op 50 meter afstand van het ven 15, waarna hij zich verplaatsende naar verschillende bomen rondom Hoge startwijk 17. Bij Rijkevoortseweg 6 werd de zichtwaarneming gedaan in de boom direct gelegen naast de woning. In het derde veldbezoek is zowel een zicht- als geluidswaarneming gedaan van een steenuil in de bosschages rondom het Duizenblad 26 (circa 400 meter van de onderzoekslocatie).

Het territorium van een steenuil is gemiddeld 10-12 ha groot (BIJ12, 2017), waarbij een straal van 200 meter een territoriumgrootte van 12 ha geeft. De grootte van een territorium van steenuilen varieert gedurende het seizoen en is afhankelijk van onder andere voedselaanbod en nestgelegenheid. In het broedseizoen foerageren steenuilen in een straal van maximaal 300 meter rond hun nest, het meeste voedsel wordt dichterbij verzameld (Van den Bremer et al., 2009). Het foerageergebied binnen een 300 meter grens omvat een oppervlakte van 28 ha. In Kennisdocument Steenuilen (BIJ12, 2017) wordt een variatie in territoriumgroottes aangegeven van 5 tot 30 ha. Door Landschapsbeheer Nederland wordt een standaard vuistregel van een territorium van 10 ha gehanteerd. Tijdens het steenuilenonderzoek zijn geen vaste rust- en/of verblijfplaatsen van steenuilen op en in de directe omgeving van de onderzoekslocatie aangetroffen. Daarnaast bevindt het meest nabijgelegen nest zich op circa 400 meter afstand van de onderzoekslocatie. Deze nestlocatie bevindt zich buiten de invloedsfeer van de voorgenomen plannen.

Geconcludeerd kan worden dat de onderzoekslocatie geen onderdeel uitmaakt van een steenuil territorium. De dichtstbijzijnde waargenomen steenuil is gedaan op een afstand van ongeveer 400 meter. Tussen deze waarneming en de onderzoekslocatie zit daarnaast weinig geschikt habitat.

In figuur 5.1 zijn de resultaten van het onderzoek samengevat weergegeven.

Figuur 5.1 Locaties van waargenomen steenuilen met buffering van 300 meter.

Figuur 5.2 Locaties waar territoriumroepen afgespeeld zijn, onderzoekslocatie wit omlijnd.

6 TOETSING AAN WET- EN REGELGEVING

De steenuil valt onder het beschermingsregime van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming. Zowel de vaste rust- en voortplantingsplaats als het foerageergebied van steenuil maakt onderdeel van het essentiële leefgebied. Het essentiële leefgebied is jaarrond beschermd.

Het essentiële leefgebied moet aan bepaalde habitateisen voldoen om een geschikt territorium te vormen voor een steenuilenpaar. Een territorium dient groot genoeg te zijn om een steenuilenpaar en diens jongen te voeden. Doorgaans heeft dit territorium een straal van maximaal 300 meter vanaf de nestlocatie. Het meest dichtstbijzijnde leefgebied ligt op circa 400 meter van de onderzoekslocatie. De onderzoekslocatie maakt geen deel uit van essentiële foerageergebied. Overtreding van de Wet natuurbescherming is niet aan de orde.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Econsultancy heeft in opdracht van Gemeente Land van Cuijk een aanvullend ecologisch onderzoek uitgevoerd aan de Floralaan 107a te Boxmeer.

Het aanvullend ecologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van een bestemmingsplanwijziging van het perceel aan de Floralaan 107a te Boxmeer en is uitgevoerd naar aanleiding van de resultaten van de quickscan Wet natuurbescherming (rapport 19846.001 D3 d.d. 17 januari 2023).

Voorgenomen ingreep

De initiatiefnemer is voornemens een woning op de onderzoekslocatie te ontwikkelen. De heggen die de onderzoekslocatie omsluiten zullen aangeduid worden als landschappelijke inpassing en zullen duurzaam behouden blijven.

Functie onderzoekslocatie voor steenuil

Op de onderzoekslocatie zijn geen nestlocaties van steenuil aanwezig. Tevens is gebleken dat de onderzoekslocatie buiten het essentiële foerageergebied valt van in de buurt verblijvende steenuilen. Als gevolg van de werkzaamheden wordt geen vaste rust- en voortplantingsplaats aangetast. Overtreding van de Wet natuurbescherming ten aanzien van de steenuil is niet aan de orde.

Conclusie

Ten aanzien van de steenuil is een overtreding van de Wet natuurbescherming niet aan de orde en zijn er geen vervolgstappen benodigd voor de uitvoering van de voorgenomen werkzaamheden.

8 GERAADPLEEGDE BRONNEN

BIJ12 (2017^b) . Kennisdocument Steenuil *Athene Noctua*, Versie 1.0, juli 2017.

Van den Bremer, L., Van Harxen, R. & Stroeken, P. (2009). Terreingebruik en voedselkeus van broedende Steenuilen in de Achterhoek. SOVON-onderzoeksrapport 2009/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Van Harxen R. & Stroeken, P. (2016). Handleiding broedbiologisch onderzoek steenuil. Uitgave STONE Steenuilenoverleg Nederland, Heiloo.

Verklarende woordenlijst

Activiteitenplan

Een activiteitenplan dient als begeleidend document voor een ontheffingsaanvraag. In het activiteitenplan zijn maatregelen verwoord waarmee de functionaliteit van een rust- of voortplantingsplaats van een beschermde soort behouden blijft en schade aan individuen wordt voorkomen.

Broedseizoen

Voor het broedseizoen staat in de wet geen vaste periode. De looptijd verschilt per soort en varieert per jaar. Veel vogelsoorten broeden ongeveer tussen 15 maart en 15 augustus.

Expert Judgement

Inschatting van een deskundige op grond van zijn kennis en ervaring.

Externe werking

Niet alleen activiteiten in een Natura 2000-gebied/NNN hebben invloed op de staat van instandhouding van het gebied, ook activiteiten buiten het gebied kunnen de natuurwaarden in een gebied beïnvloeden. Dit wordt "externe werking" genoemd. Er bestaat geen ruimtelijke grens voor externe werking: bepalend zijn de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de soorten en habitattypen in het Natura 2000-gebied/NNN, ongeacht de afstand tot het beschermde gebied.

Foerageerhabitat

Het gebied waarbinnen een soort voedsel zoekt.

Foerageren

Zoeken en vinden van voedsel door dieren (jachtgebied).

Functioneel leefgebied

Hiermee wordt het gebied dat is benodigd om de functionaliteit van een voortplantingsplaats of van een vaste- rust of voortplantingsplaats te behouden. Een nestlocatie of voortplantingsplaats kan bijvoorbeeld alleen succesvol functioneren, wanneer er voldoende habitat (schuilgelegenheid, voedsel etc.) van voldoende kwaliteit aanwezig is om te kunnen paren, eieren te leggen en jongen groot te brengen.

Gunstige staat van instandhouding

Er is sprake van een gunstige staat van instandhouding van een soort of habitatype als de omstandigheden waarin de soort of het habitatype voorkomt perspectief bieden op een duurzaam voortbestaan van die soort of dat habitatype.

Habitat

Omvat de plaatsen waar een bepaald organisme voorkomt doordat de abiotische en biotische factoren (niet levende en levende natuur) van die plaatsen voldoen aan de eisen en toleranties die het organisme stelt om te kunnen overleven, groeien en zich voortplanten.

Kraamverblijfplaats

Voortplantingsplaats van vleermuizen. Het gaat hierbij vaak om de vrouwelijke exemplaren van een kolonie (ook wel kraamgroep genoemd) die gezamenlijk hun jongen grootbrengen. De aantallen vleermuizen in een kraamgroep kan oplopen tot meerdere honderden exemplaren.

Landhabitat

Amfibieën zijn voor de voortplanting afhankelijk van water. Buiten de voortplantingsperiode maakt de soortgroep gebruik van landhabitat als onderdeel van het leefgebied. Landhabitat voor amfibieën omvat onder andere structuurrijke of opgaande vegetatie zoals (loof)bos, houtwallen, struikgewas, heide, ruigtekruiden, vegetaties en moeras.

Landschappelijk inpassingsplan

Het inpassen van ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied middels een ontwerp van de groenvoorziening, dat voldoet aan het beleid ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit. Hierdoor wordt zorg gedragen dat een ruimtelijke ontwikkeling past in het landschap.

Mitigerende maatregelen

Maatregelen die negatieve effecten bij een ingreep voorkomen of reduceren.

Omgevingscheck

Een omgevingscheck wordt uitgevoerd bij verlies van leefgebied van een jaarrend beschermde functie van een soort die door een ingreep (tijdelijk) verloren gaat. De omgeving van de ingreep wordt door een ter zake deskundige beoordeeld op aanwezigheid van voldoende alternatief leefgebied en/of potentiële verblijfplaatsen.

Ontheffing

De Wet natuurbescherming is bedoeld om planten- en diersoorten die vrij in het wild leven te beschermen. Om deze kwetsbare soorten te beschermen bevat de Wet natuurbescherming een aantal verbodsbepalingen. Onder bepaalde voorwaarden mogen de activiteiten wel doorgaan, daarvoor kan een ontheffing benodigd zijn. Een ontheffing is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt.

Paarverblijfplaats

Dit is een verblijfplaats die hoofdzakelijk in het najaar (september/oktober) door vleermuizen worden gebruikt om te paren. Eén mannetje kan een dergelijke verblijfplaats met meerdere vrouwtjes delen. In de omgeving van de paarverblijfplaats wordt veelal door het territoriale mannetje middels baltsvluchten getracht vrouwtjes aan te lokken.

Populatie

Een biologische populatie is een groep individuen van dezelfde soort die zich onderling voortplant en als zodanig geïsoleerd is van andere zulke groepen.

Rode Lijst

Rode Lijsten laten zien welke soorten zijn verdwenen en welke soorten in een gebied sterk zijn achteruitgegaan of zeldzaam zijn. Er bestaan verschillende Rode Lijsten. Voor vogels, voor zoogdieren, planten, paddenstoelen, insecten en voor allerlei andere soortgroepen. Rode Lijsten hebben geen officiële juridische status. Plaatsing op de lijst maakt een dier dus nog geen 'beschermde diersoort' in de zin van de Wet natuurbescherming. De Rode Lijsten hebben in de praktijk wel een belangrijke signaleringfunctie. Door de Rode Lijst te raadplegen, kunnen alle instellingen die met natuurbehoud te maken hebben rekening houden met bedreigde soorten.

Significant negatief effect

Een effect is in het kader van de Wet natuurbescherming significant als de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied dreigen te worden aangetast.

Het begrip 'significant' staat centraal in de toepassing van het beschermingsregime voor Natura 2000-gebieden bij zowel vaststelling van beheerplannen als de vergunningverlening. Het bepaalt of een uitvoerige toetsing, een zogenaamde passende beoordeling, moet worden uitgevoerd. Indien als gevolg van een ingreep de toekomstige oppervlakte habitat of leefgebied, aantal van een soort of kwaliteit van een habitat lager zal worden dan zoals bedoeld in de instandhoudingsdoelstelling, dan kan sprake zijn van significante gevolgen. Voor het goede begrip, de soorten hoeven er niet te zitten, het gebied moet geschikt zijn voor de soorten.

Voortplantingsplaats of rustplaats

Een plek binnen het leefgebied van een soort die essentieel is voor de levenscyclus van een individu. De Wet natuurbescherming omschrijft niet exact wat een vaste rust- of voortplantingsplaats is. Dit is soortafhankelijk.

Vliegroute

Een vaste route die door vleermuizen wordt gebruikt tussen de verblijfplaatsen naar foerageergebieden.

Winterverblijfplaats

Verblijfplaats die gebruikt wordt om de periode van winterrust te overbruggen. Voor vleermuizen zijn dit vorstvrije, maar koele en vochtige plekken. Er kan sprake zijn van massaverblijfplaatsen, verblijfplaatsen van kleine groepen of één of enkele individuen.

Zomerverblijfplaats

Buiten de kraamperiode worden deze door groepjes vrouwtjes en jongen gebruikt, in de kraamperiode door individuele mannetjes.